# İslam Medeniyetinde Öne Çıkan Eğitim ve Bilim Kurumları (12.1.2-12.1.3)

12.1.2. İslam medeniyetinde eğitim ve bilim kurumlarının doğuşunu ve tarihsel gelişimini açıklar. · Mescit/Cami, Suffe, Mektep, Medrese, Dârülkurrâ, Dârülhadis, Beytülhikme, Kütüphane, Rasathane ve Şifahane kurumlarının işlevlerini analiz eder. · İslam dünyasında kurulan bu ilim müesseselerinin dünya bilim tarihine ve üniversite geleneğine katkılarını değerlendirir.

**HATIRLAYALIM**

- Mektepler çocuklara okuma-yazma, Kur'an-ı Kerim ve temel matematik öğreten ilk derece eğitim yuvalarıdır.
- Medreseler orta ve yükseköğretim düzeyinde dini ve felsefi-fen bilimlerin ücretsiz okutulduğu vakıf üniversiteleridir.
- Dârülkurrâ kıraat ve hafızlıkta, Dârülhadis hadis ilminde, Bîmâristan/Dârüşşifa ise tıp ve hekimlikte ihtisas kurumlarıdır.
- Rasathaneler (Merâga, Semerkant, İstanbul) hassas aletlerle gök cisimlerini gözlemleyip zîc hazırlayan kurumlardır.

## 1 EŞLEŞTİRME

Görseldeki İslam medeniyeti ihtisas kurumlarını uzmanlaştıkları alanlarla eşleştiriniz.

| 1. Dârülkurrâ | 2. Dârülhadis | 3. Şifahane | 4. Rasathane |
|---|---|---|---|
| Kıraat<br>Hafızlık | Hadis<br>Senet İlmi | Bîmâristan<br>Tıp | Astronomi<br>Zîc |

d 1. Dârülkurrâ

a 2. Dârülhadis

c 3. Şifahane (Bîmâristan)

b 4. Rasathane

a) Hz. Peygamber'in söz ve sünnetlerini senetleriyle inceleyen hadis fakültesi

b) Gök cisimlerinin hareketlerini inceleyip astronomi takvimleri hazırlayan gözlemevi

c) Hastaların tedavi edildiği ve usta-çırak usulüyle hekim yetiştirilen tıp merkezi

d) Kur'an-ı Kerim'i usulüne göre okuma, hafızlık ve kıraat ihtisas mektebi

## 2 KISA CEVAP

Görseldeki Osmanlı ve Selçuklu döneminde çocukların temel okuma-yazma öğrendiği ilk mektebin adını yazınız.

**KÜTTAB VE SIBYAN MEKTEPLERİ (İLK EĞİTİM)**

Çocuklara okuma, yazma, temel Kur'an ve hesap öğretimi

Geleneksel 'Âmin Alayı' ile başlayan ilk mektep tahsili

Küttab (Sıbyan mektebi).

## 3 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

İslam medeniyetinde vakıf sisteminin medreselerin özerkliğine ve sürekliliğine sağladığı katkıyı açıklayınız.

Vakıf gelirleri sayesinde eğitim siyasi baskılardan uzak ve kesintisiz sürdürülmüştür.

## 4 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki Nizamiye Medresesi teşkilat şeması incelendiğinde, Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün bu kurumları kurmasındaki temel siyasi ve ilmî hedef hangisidir?

**SELÇUKLU NİZAMİYE MEDRESELERİ TEŞKİLATI**

| Ehl-i Sünnet Savunusu | Devlet Memuru Yetiştirme |
|---|---|
| Zararlı akımlara karşı ilmi kalkan | Kadı, müderris ve bürokrat kadrosu |

A) Ehl-i Sünnet inancını savunmak ve devlet kadrolarına donanımlı memurlar yetiştirmek

B) Ticaret kervanlarının güvenliğini sağlamak için askerî birlikler toplamak

C) Yalnızca çocuklara okuma-yazma ve hesap öğreterek eğitimi sonlandırmak

D) Antik dönemden kalan tüm felsefi ve tıbbi eserleri kütüphanelerden ayıklamak

## 5 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Görseldeki İslam ilim kurumları kurallarına göre yargılardan doğru olanlara D, yanlış olanlara Y işaretleyiniz.

**VAKIF SİSTEMİ VE MEDRESE ÖZERKLİĞİ**

| Ücretsiz Eğitim | Bilimsel Özerklik |
|---|---|
| Burs, yemek & yurt imkânı | Siyasi baskıdan uzak tahsil |

| | D | Y |
|---|---|---|
| Medreseler vakıf sistemi sayesinde öğrencilerine ücretsiz barınma ve burs sağlamıştır. | ☑ | ☐ |
| Rasathanelerde yalnızca dinî bayramların tarihleri belirlenmiş, gök bilimi yapılmamıştır. | ☐ | ☑ |
| Dârüşşifalarda müzik makamları, koku ve su sesiyle akıl hastalıkları tedavi edilmiştir. | ☑ | ☐ |
| Dârülhadislerde hadis metinleri ezberletilmemiş, yalnızca hat sanatı icra edilmiştir. | ☐ | ☑ |

## 6 KISA CEVAP

İslam tıp tarihinde hem hastane hem de klinik tıp okulu işlevi gören şifa yurtlarına verilen genel adı yazınız.

Bîmâristandır (Dârüşşifa).

## 7 TABLOYU TAMAMLA

İslam medeniyeti kurumlarını işlevlerine göre tabloda işaretleyiniz.

| Özellik / Kriter | Dini / Temel Eğitim Kurumu | Fen / Tıp / Astronomi Kurumu |
|---|---|---|
| Dârülkurrâ ve Dârülhadis | ✓ | — |
| Bîmâristan ve Dârüşşifa | — | ✓ |
| Merâga ve Semerkant Rasathaneleri | — | ✓ |
| Suffe ve Sıbyan Mektebi | ✓ | — |

## 8 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki Semerkant Rasathanesi ve Zîc-i Uluğ Bey panosuna göre, Türk-İslam astronomi tarihine en kapsamlı gök atlasını kazandıran hükümdar ve bilim insanı kimdir?

**SEMERKANT RASATHANESİ VE ULUĞ BEY**

**Zîc-i Uluğ Bey · Devrinin En Hassas Yıldız Kataloğu (1437)**

Gök cisimlerinin yıllık yörüngeleri ve dakik takvim hesaplamaları

A) Uluğ Bey
B) Gazali
C) İbn Haldun
D) Yusuf Has Hacib

## 9 EŞLEŞTİRME

Görseldeki İslam rasathanelerini bulundukları tarihsel merkezlerle eşleştiriniz.

| 1. Semerkant | 2. Merâga | 3. Şam | 4. İstanbul |
|---|---|---|---|
| Uluğ Bey Zîc | Nasıreddin Tusi | Memun Dönemi | Takiyüddin |

b 1. Semerkant Rasathanesi
d 2. Merâga Rasathanesi
c 3. Şam Rasathanesi
a 4. İstanbul Rasathanesi

a) Osmanlı Devleti'nde Takiyüddin er-Rasıd tarafından tesis edilen merkez
b) Uluğ Bey'in 30 yıllık gözlemleriyle Zîc hazırladığı Orta Asya merkezi
c) Abbasi Halifesi Me'mun döneminde Kasiyun Tepesi'nde kurulan gözlemevi
d) Nasıreddin Tusi tarafından devrin en hassas aletleriyle kurulan merkez

## 10 SIRALAMA

Görseldeki bir medrese talebesinin kademe basamaklarını sırasıyla 1'den 4'e kadar diziniz.

**MEDRESE TALEBESİ EĞİTİM BASAMAKLARI**

1. Sıbyan → 2. Medrese → 3. İhtisas → 4. İcazetname

3 Dârülhadis veya Dârüşşifa gibi bir ihtisas medresesinde uzmanlaşma
4 Müderrisinden icazetname (diploma) alarak göreve başlama
1 Sıbyan mektebinde okuma, yazma ve temel Kur'an eğitimi alma
2 Medresede mantık, nahiv ve temel şer'i dersleri tahsil etme

## 11 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Vakıf sistemi ve eğitim kurumlarına dair yargılardan doğru olanlara D, yanlış olanlara Y işaretleyiniz.

| | D | Y |
|---|---|---|
| Vakıflar sayesinde medrese ve şifahanelerin giderleri devlet bütçesine yük olmadan karşılanmıştır. | ✓ | |
| Medreselerden mezun olan hekim ve kadılara icazetname verilmesi zorunlu değildi. | | ✓ |
| İslam medreseleri Avrupa'daki Paris ve Bologna gibi ilk üniversitelerin kurulmasına model olmuştur. | ✓ | |
| Dârüşşifalarda tedavi hizmetleri karşılığında halktan ağır vergiler toplanmıştır. | | ✓ |

## 12 ŞİFRELİ KELİME

Görseldeki eğitim ipuçlarından yararlanarak bulmacayı çözünüz. Turuncu anahtar kutulardaki harflerle şifrelenmiş medrese ders makamını bulunuz.

**MEDRESE KAVRAM BULMACASI**

**KÜTTAB · ÜNİVERSİTE · RASATHANE · SUFFE · ÜSTAD**

İpuçlarını çözerek gizli medrese ders makamını (5 harf) bulunuz.

Osmanlı'da çocukların ilk okuma-yazma mektebi: K Ü T T A B
Nizamiye medreselerinin model olduğu yükseköğretim: Ü N İ V E R S İ T E
Semerkant ve Merâga'daki gök gözlemevi: R A S A T H A N E
Mescid-i Nebi'deki ilk yatılı talebe mektebi: S U F F E
Medresede icazet veren saygın hoca ve müderris: Ü S T A D

**Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:**

KÜRSÜ